

Hangžou istorinių sodų–parkų kompozicijos ypatumai

Petras Grecevičius*

*Klaipėdos universiteto Architektūros, dizaino ir dailės katedra
ADDK Architektūros, urbanistikos ir dizaino centras „Baltijos kraštovaizdžiai“
K. Donelaičio a. 5-406, LT-92144 Klaipėda
Tel. +370 46 398731, +370 46 398737, el. paštas petras.grecevicius@gmail.com*

(Gauta 2018 m. sausio mėn.; atiduota spaudai 2018 m. balandžio mėn.; prieiga internete nuo 2018 m. gegužės 8 d.)

Anotacija

Istoriniai sodai ir parkai – tai tik viena svarbiausių subtilios rytų kultūrų estetikos, filosofijos ir gyvenimo apraiškų. Kinų sampratoje sodo funkcija vienaprasmė – pagerinti gyvenimo kokybę, padėti pajusti pusiausvyrą tarp dvasinio ir materialaus gyvenimo, patirti harmoniją. 2017 metų spalio 19 – lapkričio 4 dienomis šio tyrimo autorius Petras Grecevičius stažavosi Kinijoje Hangžou ir Šanchajaus miestuose. Stažuotės metu atlikti istorinių klasikinių sodų ir kitų kraštovaizdžio architektūros objektų tyrimai, analizuota erdvių struktūra, augalų komponavimo ypatumai, augalų santykis su pastatų architektūra. Ieškota sąsajų su korėjiečių ir japonų istoriniais sodais–parkais, o taip pat ieškota angeliškųjų parkų kompozicijos ištakų. Šiame straipsnyje pateikiamos tyrimo metu stebėta lankytojų veikla istoriniuose soduose, jų dabartinio tvarkymo tendencijos, augalų komponavimo ypatumai ir turtingos istorinės patirties perimamumo šiuolaikinėse miesto erdvių kompozicijose. Pagrindinis dėmesys skirtas planinės ir erdvinės struktūros analizei, sodų ir parkų vizualiniams bei funkciniais ryšiams su urbanizuotomis teritorijomis ir ežero erdvėmis. Šiame straipsnyje pateikiami apibendrinimai, kurie gali būti naudingi ne tik rytietišku sodų kūrėjams Baltijos regione, bet ir projektuojant įvairius kraštovaizdžio objektus Lietuvos sodybose ar miestų erdvėse.

Reikšminiai žodžiai: kinų tradicinis sodas, budizmas, augalai, kultūros paveldas, peizažas.

Abstract

Historical gardens and parks are just one of the most important manifestations of the aesthetics, philosophy and lifestyle of subtle cultures in the Eastern cultures. In the Chinese concept, the function of a garden is simple – to improve the quality of life, to help balance the spiritual and material life, to experience harmony. On October 19, 2017 – November 4, 2017, the author of this paper, Petras Grecevičius, did his internship in China's Hangzhou and Shanghai cities. During the internship, studies on historic classic gardens and other landscape architectural objects were performed, the space structure, plant composition features, plant relationship with building architecture, objects of small architecture were analyzed. We were looking for links with Korean and Japanese historic gardens–parks, and also looked for the origins of the parks of angels. This article presents the study of visitor activity in historical gardens, trends in their current management, the features of plant compositions and the continuity of rich historical experience in contemporary urban space compositions. The main focus is on the planned structure and spatial analysis, gardens and parks in visual and functional relations with the urbanized areas and the lake area. This article provides summaries that may be useful not only for oriental garden designers in the Baltic region, but also for designing various landscape objects in Lithuanian farmsteads or urban spaces.

Key words: Chinese traditional garden, Buddhism, plants, cultural heritage, landscape.

Įvadas

Pastaruoju metu Lietuvoje vis daugiau dėmesio skiriama šiuolaikiškoms viešosioms erdvėms kurti, didėja dėmesys aplinkos tvarkymo darbams, žmonių rekreacinei veiklai miesto gyvenamuosiuose rajonuose. Šalies kraštovaizdžio architektūros ir planavimo veikloje gimsta nauji reiškiniai, kurie turėtų būti laiku įvertinti. Gausėja formuojamų japoniškų sodų įvairovė. Kuriant parkus Lietuvos miestuose ieškoma naujų sprendimų, siekiama estetinės darnos. Įvairių publikacijų autoriai ieško sąsajų tarp Europos ir Kinijos ar Japonijos istorinių bei šiuolaikinių parkų kūrybos (Jung, 2010; Sirén, 1950; Keswick, 2003).

Hipotezė. Klaipėdos universitete rengiamų kraštovaizdžio architektų mokymo procese nagrinėjant įvairių pasaulio regionų kraštovaizdžio architektūros raidą, daug dėmesio skiriama pasaulinės praktikos studijoms, tiek istorinių sodų–parkų kompozicijai, tiek modernioms kraštovaizdžio idėjoms vertinti, tačiau vis dar pasigendama išsamesnių Tolimųjų Rytų (kinų, korėjiečių, japonų) istorinių sodų studijų. Nors Kinijos sodų ir parkų planavimo patirtis siekia tris

tūkstančius metų, apie ją pasaulyje vis dar mažai žinoma. Literatūros šaltiniuose dažnai pateikiami labai prieštaringi ar konkrečiais tyrimais nepagrįsti teiginiai (Balkevičius, 2010; Hunt, 2000). Pažymėtina, kad praktinėje Lietuvos kultūrinio kraštovaizdžio formavimo veikloje nepakankamai dėmesio skiriama parkų ir viešųjų erdvių funkcionalumui praturtinti, estetinei kokybei, dekoratyvumui įvairiais metų laikais pagerinti, tai lemia ir ne visada aukštą restauruotų ar naujai sukurtų žaliųjų erdvių estetinę kokybę, skurdoką emocinį poveikį. Mažai dėmesio skiriama augalų rūšių, užtikrinančių kokybišką vaizdą visais metų laikais, komponavimui, vietinių augalų prioritetui. Trūksta profesionalios specializuotos metodinės ir mokslinės literatūros, skirtos įvairių medžiagų ir elementų komponavimui mokytį. Lietuvos biologai, botanikai, miškininkai projektuodami želdynus daugiau skiria dėmesio augalų asortimento, biologinių savybių ir kt. tyrimams ir kur kas mažiau estetinėms savybėms, kraštovaizdžio elementų tinkamam komponavimui. Kraštovaizdžio architektams praktinėje veikloje reikalingos ne tik augalų bet visų kraštovaizdžio elementų suderinamumo, komponavimo, estetinio vertinimo rekomendacijos. Kuriant šiuolaikiškus parkus gerų rezultatų sunku tikėtis ignoruojant senųjų civilizacijų patirtį.

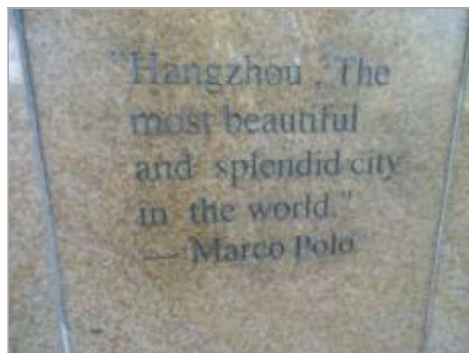
Svarbiausias šio tyrimo *tikslas* – ištirti istorinių kinų sodų bei parkų Hangdžou mieste tipologinę įvairovę, jų komponavimo principus, istorinės patirties įtaką šiuolaikinių Kinijos miestų kraštovaizdžių formavimui, kinų sodų meno įtakos Europos kraštovaizdžio kultūrai aspektus ir istorinių sodų, parkų reikšmingumą bei funkcionalumą šiuolaikiniam lankytojui.

Šiuo tyrimu siekta plačiau atskleisti kai kuriuos kinų istorinių sodų ir parkų kūrimo kompozicijos ypatumus, galinčius pasitarnauti projektuotojams, taip pat ieškota Europos kraštovaizdžio kūrėjus įtakojusios senosios kinų sodų meno kultūros ištakų.

Tyrimo objektas. Šiame straipsnyje pristatomo tyrimo objektas – istorinių kinų sodų kompozicijos formavimo ypatumai ir saviti bruožai Hangdžou mieste.

Tyrimų objektas ir metodika

Kodėl tyrimo objektu pasirinktas Hangdžou miestas? Hangdžou miesto kraštovaizdžio tyrimas pasirinktas dėl keleto svarbių priežasčių. Garsus italų keliautojas *Marco Polo* tryliktame amžiuje rašė savo atsiminimuose, kad tai gražiausias ir tinkamiausias gyventi pasaulio miestas (1 pav.). Beje, Hangdžou miestas buvo viena iš septynių Kinijos imperatorių sostinių. Pagrindiniai tyrimai atlikti vizualiai vertinant Hangzhou miesto istorinių sodų–parkų kompoziciją, elementus, t. y. augaliją, naudojant kartografinės ir projektų medžiagos analizę, natūrinius tyrimus, palyginamosios analizės metodą. 2017 metų spalio 19 – lapkričio 4 dienomis šio tyrimo autorius stažavosi Kinijoje Hangdžou ir Šanchajaus miestuose.

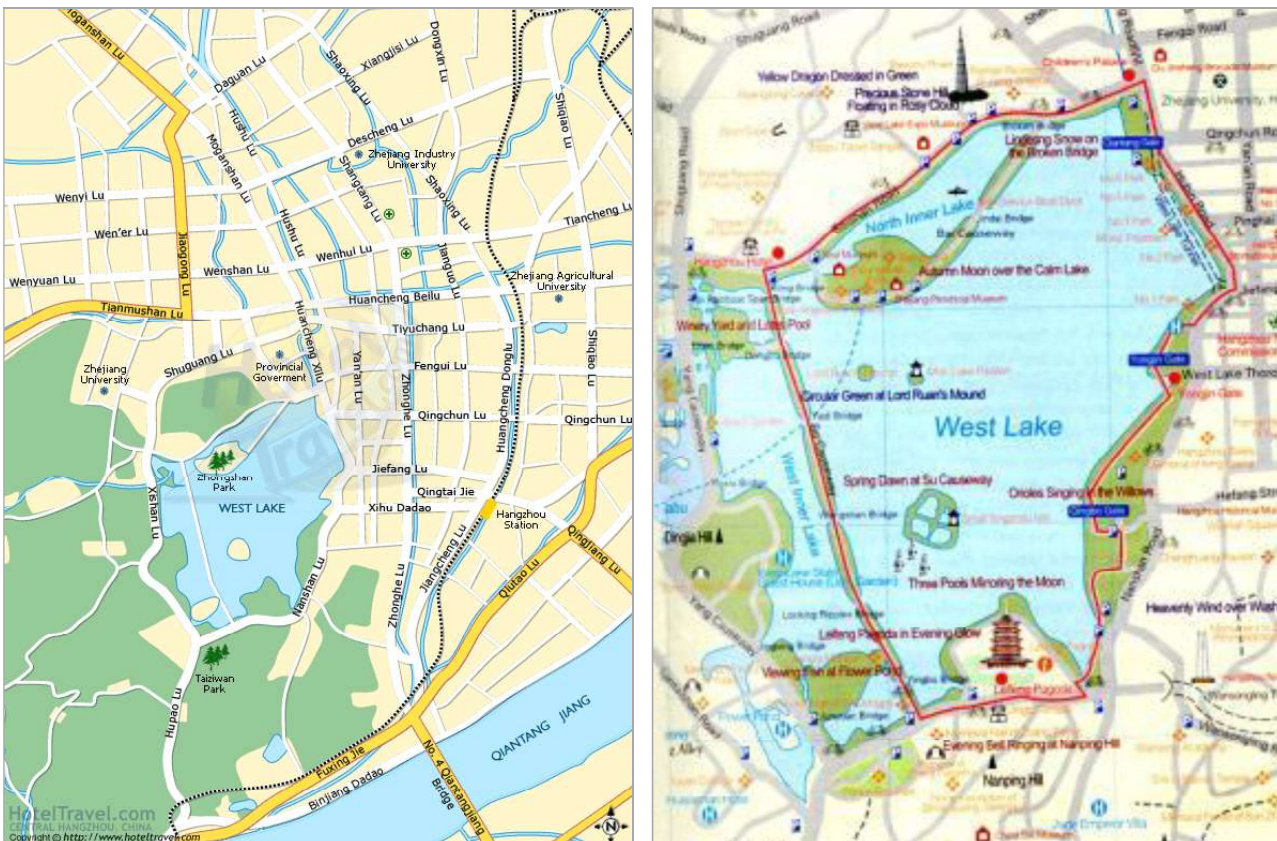
1 pav. Kairėje ir viduryje: italų keliautojui Marko Polo garbei pastatyto paminklo pjedestale įrašyta garsioji frazė: „Hangdžou. Gražiausias miestas pasaulyje“.

Dešinėje: į visus objektus vyksta gausybė turistų (P. Grecevičiaus nuotrauka)

Fig. 2. In the left and middle: the famous phrase "Hangzhou is the most beautiful and splendid city in the world" is written on the podium of the monument built for the Italian traveler Marco Polo.

On the right: a lot of tourists go to all objects (photo by P. Grecevičius)

Stazuotės metu atlikti istorinių klasikinių sodų ir kitų kraštovaizdžio architektūros objektų tyrimai, analizuota erdvių struktūra, augalų komponavimo ypatumai, augalų santykis su pastatų architektūra. Ieškota sąsajų su korėjiečių ir japonų istoriniais sodais–parkais, taip pat ieškota angliškujų parkų kompozicijos ištakų (Jung, 2010). 2010 metais dalyvaujant pasaulinio IFLA (*angl.* International Association of Landscape Architects) kongreso, kuris vyko Kinijoje Sudžou mieste, darbe, pavyko išsamiai susipažinti su kinų istoriniais sodais. Beje, Sudžou ir Hangdžou miestai yra išsidėstę Kinijos Šanchajaus pietvakarinėje pusėje (2 pav.). Abu miestai išsiskiria istorinių sodų ir parkų gausa.

2 pav. Hangdžou miesto istorinė dalis su ežeru West Lake. (Hangzhou map, 2017)
 Fig. 1. Hangzhou, the historic part of the city with lake West Lake (Hangzhou map, 2017)

Tyrimo metodų pasirinkimą lėmė šio straipsnio įvade apibrėžtas svarbiausias tikslas. Tyrimo išskirtinis tyrimo metodikos bruožas yra tai, kad autorius pasirinktus objektus tyrinėjo tiesiog vietoje. Komplexinio tyrimo metu patikslinti kai kurie kitų autorių teiginiai analizuojant naujausios mokslinės literatūros šaltiniuose pateiktą informaciją.

Lietuvių autorių išsamesnių ir gilesne analize pagrįstų publikacijų apie kinų istorinius sodus ir parkus Hangdžou mieste nėra. Užsienio kalbomis publikacijų įvairiais kinų sodų istorijos ir kūrimo aspektais yra daug, tačiau informacijos apie atskirų kinų sodų stilių įtaką Europos kraštovaizdžio kultūrai labai mažai. Šio tyrimo metu buvo siekiama ne tik nustatyti augalų parinkimo motyvą, augalų estetinių savybių įvertinimo svarbą, bet ir išnagrinėti kitų aplinkos elementų funkcinės ir estinės darnos paslaptis. Tai svarbi patirtis, kuri gali būti naudinga ne tik projektuojant kinų sodus Lietuvoje, bet ir komponuojant šiuolaikinių Lietuvos parkų architektūrinės kompozicijas.

Istorinių sodų ir modernių parkų vertinimas vykdytas naudojant daugiakriterinę analizės metodą, ypatingą dėmesį skiriant natūriniam tyrimams vietoje. Analizuotas augalų funkcionalumas, estetinė vertė, kompozicinė bioarchitektūrinių kompozicijų darna. Kaip ir japonų sodų tyrimų atveju (Grecevičius, 2015) svarbiu vertinimo kriterijumi pasirinkta šiuolaikinio istorinių sodų lankytojo elgsena istorinių bei šiuolaikinių parkų erdvėse (3 pav.).

3 pav. Erdvėse apie ežerą gausu sportuojančių ir medituojančių žmonių (P. Grecevičiaus nuotraukos)
Fig. 3. Spaces around the lake are full of people who exercise and meditate (photo by P. Grecevičius)

Fiksuota lankytojų reakcija į nuolat besikeičiančius atvirus ežero vaizdus, sodų augaliją, bei integruotas augalų, akmenų ir vandens kompozicijas. Atkreiptas dėmesys į kai kurių augalų, naudojamų soduose ir parkuose, sakralumą, reikšmę vietinių ir atvykusių lankytojų gyvenime. Svarbus tyrimų instrumentas – sodų ir parkų erdvių kompozicijų įvairovės studija, erdvių būklės bei lankytojų elgsenos stebėjimas.

Rezultatai ir jų aptarimas

Tyrimų procese analizuota Hangdžou miesto senųjų ir šiuolaikinių kraštovaizdžio objektų kompozicija, augalija, vandens telkiniai, architektūriniai statiniai šiuose istoriniuose kinų soduose ir parkuose bei kituose charakteringuose objektuose: *Xueshi Park, Yong jin Square, No 6 Park, Zhongshan Park, Hangzhou flower Nursery, Long bridge Park, Prince bay Park, Wushan square, Childrens place Square, Huanglong Sports centre, Hangzhou botanical Garden, Viewing fish at flower Harbor, Xixi Natonal Wetland Park*. Stažuotės metu atlikti šių istorinių klasikinių sodų, taip pat naujų kraštovaizdžio architektūros objektų tyrimai, analizuota erdvių struktūra, bioarchitektūrinės konstrukcijos, augalų komponavimo ypatumai. Svarbiu metodu stažuotės tikslu buvo siekimas nustatyti kinų sodų–parkų meno įtakos europiečių sodų kūrybai ženklus. Ieškota istorinių ir šiuolaikinių kinų sodų estetinės darnos, augalų komponavimo principų.

Pirmieji kinų sodai buvo sukurti prieš tris tūkstančius metų. Jiems įtakos turėjo gamtos savitumas: kalnų viršukalnės, siauri slėniai, kalnų upeliai ir kriokliai, ežerai. Taip pat įtakos turėjo specifinis klimatas, augalų įvairovė, ypač amžinai žali medžiai bei keturi metų laikai su karštomis, drėgnomis vasaromis ir snieguotomis žiemomis (Zhaozhen, 2011).

Hangdžou teritorijai būdingas drėgnas subtropinis klimatas, t. y. palyginti šiltos žiemos be sniego ir ledo, todėl augalija čia vešlesnė, daug žalumos ištisus metus. Kinų sodai, kaip vėliau ir korėjiečių ar japonų, neatsiejami nuo senosios pagoniškos religijos ir budizmo. Hangdžou sodai ir parkai formavosi 9–19 amžių laikotarpiu, t. y. apie tūkstantį metų. Tai be abejo lėmė didelę stilistinę įvairovę – nuo senųjų tradicinių akmenų sodų iki laisvo plano parkų (4 pav.).

4 pav. Laisvo plano parkinės erdvės rytiniame *West Lake* ežero krante liudija apie „angliškojo“ stiliaus kilmės vietą (P. Grecevičiaus nuotraukos)

Fig. 4. The free plan of the park's area on the eastern shore of the lake West Lake testifies to the origin of the "English" style (photo by P. Grecevičius)

Istorinio kinų sodo–parko filosofija. Kinų istorinis sodas mažiau žinomas žmonėms kitose pasaulio šalyse nei japonų. Be abejo svarbu ir tai, kad kinų įtaka buvo stipri architektūros, bonsu, kaligrafijos bei kitose kultūros srityse. Kinų sodų ir parkų meną stipriai paveikė budizmas, dzenbudizmas ir konfucionizmas (Zhaozhen, 2011). Priešistoriniais laikais kinai garbino gamtą, saulę, žvaigždes, vandenį, akmenis, medžius.

Ypatingas vaidmuo buvo skiriamas akmenims. Todėl uolų ar akmenų išdėstymas yra laikomas vienu iš esminių elementų projektuojant tradicinį kinų sodą (Clunas, 1996).

Kinai išvystė ir išsaugojo kai kuriuos labai specifinius bruožus ne tik sodų kūryboje, bet ir skulptūroje, keramikoje ir kt. Tam, kad suprastum kinų sodo išskirtinumą, būtina jį stebėti įvairiais metų laikais, dieną ir naktį, lyjant lietui ir šviečiant saulei. Stebint rudeninę medžių lapų spalvinę paletę, bandai įsivaizduoti, kaip atrodo ta pati erdvė nukritus lapams. Pradžioje ant žemės, o vėliau ir visai pradingus. Svarbu suvokti, ką sodo kūrėjas suplanavo norėdamas užburti stebėtoją, patraukti jo dėmesį (Keswick, 2003; Sirén, 1950). Visų pirma, kinų sodui būdingi tam tikri elementai: akmenys, vanduo, daugybė visžalių augalų. Jie aptinkami praktiškai visuose Hangdžou istoriniuose soduose. Šiuolaikiniuose soduose ir parkuose kinai šiuos elementus naudoja suteikdami jiems naują estetinę kokybę. Sodas visuomet kupinas gilios prasmės – už kiekvieno elemento išorės slepiasi paslėpta prasmė, „daiktų stebuklas“ (Zhaozhen, 2011). Kinai kaip ir japonai mano, kad gamtą galima suvokti tik intuicija, ne loginėmis priemonėmis (Katsuhiko, Wright, 2014). Todėl žmogus į sodą ateina stebėti, mąstyti, įsigilinti į daiktų esmę ir suprasti save (3 pav.). Šį suvokimą vėliau kūrybiškai perima kitos Tolimųjų rytų kultūros: korėjiečių, japonų ir kt. (Mitsumura et al., 1989). Toks gamtos suvokimas praturtina žmogų, bet jis visiškai nepanašus į dažnai paviršutinišką europiečių gerėjimąsi žmonių sukurtu kraštovaizdžiu (Yisan, 2010).

Kai kurie Hangdžou istorinių sodų ir parkų kompozicijos bruožai. Šiuo metu tai vienas lankomiausių turistinių Kinijos miestų. 2011 metais Hangdžou ežeras *West Lake* įrašytas į Pasaulio kultūros paveldo sąrašą. Miesto teritorijoje yra apie 40 muziejų ir memorialų, apie 100 išpūdingų kraštovaizdžio vietovių, penkios valstybinės reikšmės panoramų apžvalgo aikštelių. Ežere yra trys išpūdingos salos. Vienoje jų yra keturi tvenkiniai. Apie ežerą išsidėsčiusiuose parkuose pastatyti informaciniai stendai ir rodyklės labai palengvina lankytojų orientavimąsi erdvėse. *West Lake* ežero grožis siejamas su nuostabiai sutvarkytomis beveik 5,6 km² dydžio ežero pakrantėmis ir pietvakarių pusėje plytinčia 35 km² fantastiško grožio kalvota gamtine aplinka.

Visu ežero perimetru išsidėsčiusi įvairios stilstikos parkų grandinė išsaugojusi savo pirmąsias žavesis iki dabar. Antras svarbus kūrinys yra Didysis kinų kanalas, kurio pradžia yra būtent Hangdžou. Jo ilgis 1800 km. Ir svarbiausia tai, kad šiandien jis intensyviai funkcionuoja. Hangdžou regione nuo seniausių laikų klestėjo šilko pramonė, auginama arbata, stipri tradicinės medicinos ir dailių amatų veikla. Kalvotose vietovėse darniai įsilieja arbatos plantacijos, savitos architektūros kaimai, vienuolynai, šventyklos. Specifiniai Hangdžou sodų ir parkų tipai pagal vyraujančią

funkcinę paskirtį: vienuolynų ir šventyklų sodai, vilų sodai, meditavimo sodai, mėnulio stebėjimo sodai, poezijos sodai ir parkai, arbatos ceremonijų sodai, pasivaikščiojimo parkai.

Pagrindiniai kinų istorinių sodų ir parkų komponavimo **principai**:

Harmonija, estetika. Kiekvienas elementas turi savo griežtai apibrėžtą rolę erdvėje, vietą ir paskirtį.

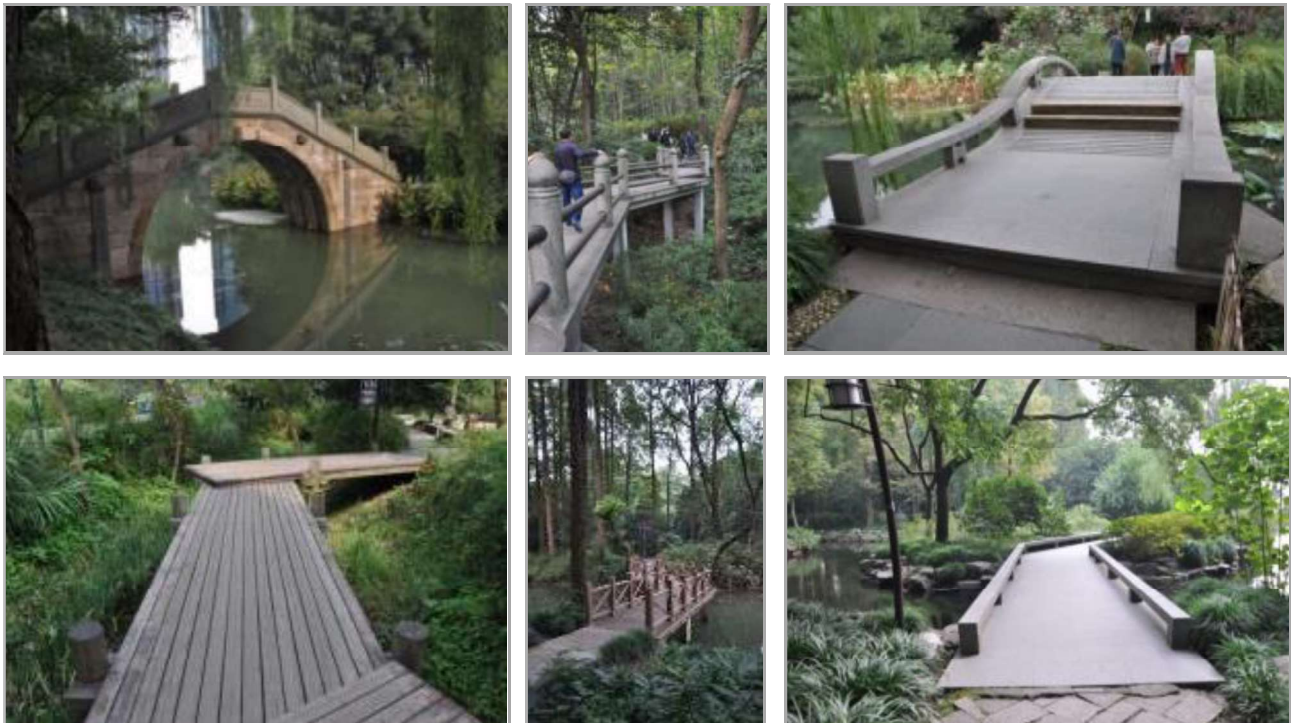
Proporcija, mastelis. Augalai, takai, tilteliai, pastatai darniai papildo kuriamus vaizdus (kraštovaizdžius) ir jų daromą įspūdį (5 pav.). Elementai kruopščiai derinami tarpusavyje. Kuriant sodą, galvojama ne tik apie tai, kaip sodas atrodys dabar, bet ir po kelių ar daugelio metų. Siekiant palaikyti užmąnytą augalų formą, proporcijas, jie nuolat genimi, tvarkomi, formuojami. Erdvėms būdingas žmogiškas mastelis. Pastatais pabrėžiamos gamtos vertybės.

Asimetrija. Tai principas, kuris svarbus kuriant kinų stiliaus sode ar parką. Tačiau reprezentacinėse istorinių ir šiuolaikinių parkų erdvėse nevengiama kompozicijoje simetrijos. Augalai taip pat gal būti sodinami ir simetriškai.

Saikingumas. Kinų sode peizažas neperkrautas bereikalingais elementais, jame vengiama ryškių spalvų. Takams paprastai naudojamas pilkas granitas (6 pav.).

Natūralumas. Kinai savo soduose stengiasi atkurti natūralią gamtą, todėl viskas yra iš natūralių medžiagų. Kurdami sodus ir parkus Hangdžou sėkmingai naudojo „pasiskolintus vaizdus“. Ši tradicija vėliau labai sėkmingai panaudota istoriniuose japonų imperatoriškuose soduose, kūrybiškai perimta japonų ir korėjiečių sodų kūrimo procese.

Tyrimo metu atkreiptas dėmesys į ypač subtilų kinų sodų kūrėjų požiūrį į augalų, smulkiosios architektūros objektų, skulptūros, vandens telkinių ir žmogaus rekreacinių poreikių tenkinimo reikšmę komponuojant įvairius sodo, parko ar miesto aplinkos elementus (7–8 pav.). Pažymėtina, kad atskirų istorinių tipų sodų struktūroje skiriasi ir augalų rūšinė sudėtis bei jų komponavimo principai (Meng Zhaozhen, 2011). Sodas ar augalų motyvai kinams svarbūs kaip meninės raiškos ir kultūrinio identiteto priemonės. Bet ne mažiau svarbi lankytojo nuotaika, estetinis pasitenkinimas.

5 pav. Istoriniams sodams ir parkams būdinga didelė tiltelių ir lieptų įvairovė (P. Grecevičiaus nuotraukos)

Fig. 6. Historic gardens and parks are characterized by a large variety of bridges and pavers (photo by P. Grecevičius)

6 pav. Tvarkingi, estetiški ir funkcionalūs pėsčiųjų takai aplink ežerą. Pagrindinių takų aplink ežerą granitinėse dangose įmontuoti įvairaus pobūdžio bareljefai, kuriuose dažniausiai naudojami gamtinės aplinkos personažai: gervės, zuikiai, drugeliai, žuvys ir kt. (P. Grecevičiaus nuotraukos)

Fig. 5. Well-maintained, uplifting and functional hiking trails around the lake. In the main path of the lake, granite floors are equipped with different types of bas-reliefs, with the most commonly used characters in the natural environment: winches, bunnies, butterflies, fish, etc. (photo by P. Grecevičius)

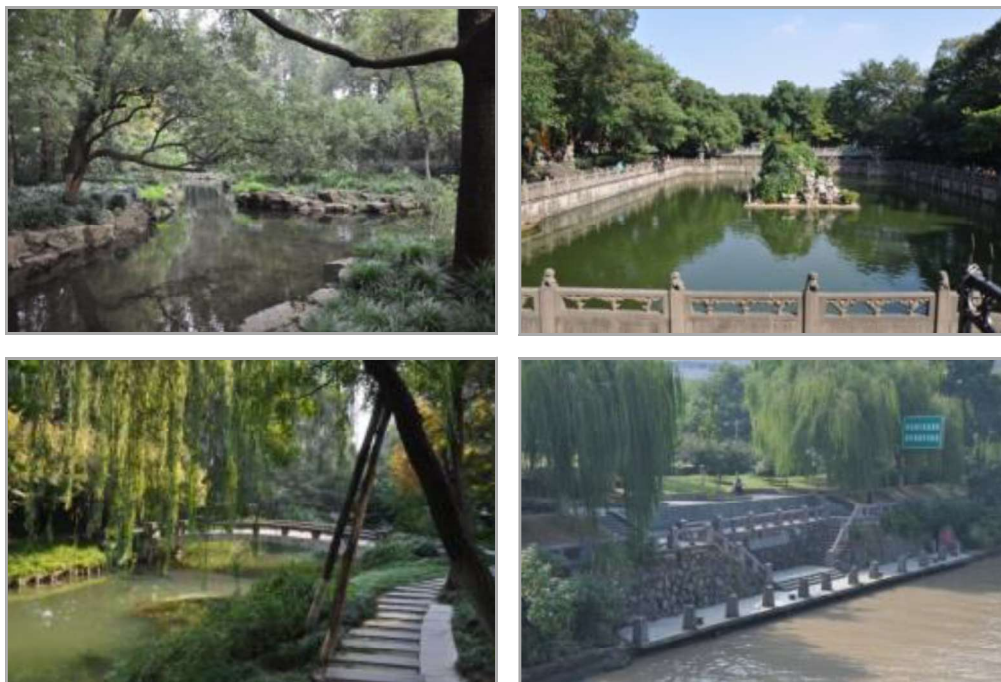

7 pav. Parkuose įrengtos įvairaus pobūdžio pavėsinės lankytojams (P. Grecevičiaus nuotraukos)

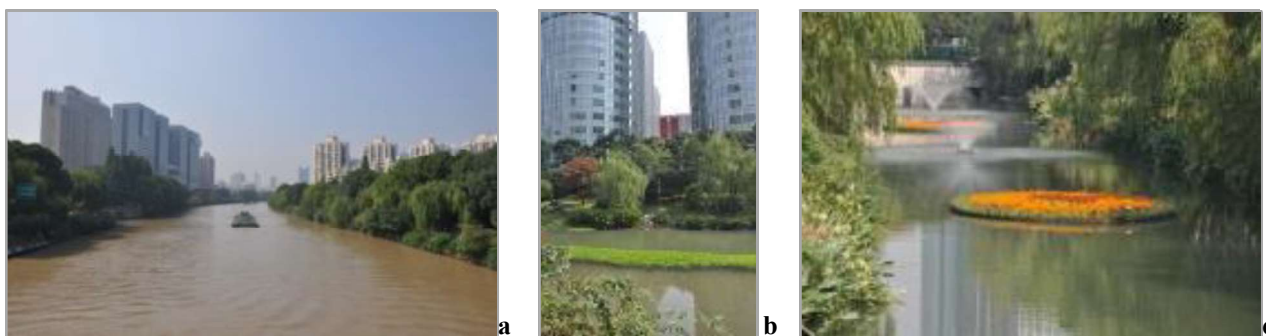
Fig. 7. Parks are equipped with various types of arbors for visitors (photo by P. Grecevičius)

Sodų–parkų kompozicijoms būdingas nuoseklumas. Vienuolynų, šventyklų, vilų teritorijos aptvertos. Lankytojas į objektą patenka per vartus ir toliau vedami suformuotais takais, nukreipiant lankytojus pagal sodo autoriaus sumanytą scenarijų. Vienuolynų tvoros aukštos, jų teritoriją apsaugoma nuo pašalinių žvilgsnių, o vilų teritorijos atviresnės. Tvorose įkomponuojami savotiški „langai“, užtikrinantys vizualinį ryšį su gretima aplinka.

Augalų asortimento ypatumai. Augalų asortimentui įtakos daro specifinės Hangdžou vietovės gamtinės sąlygos būdingos subtropikams. Kinai pirmenybę atiduoda vietiniams visžaliams medžiams ir krūmams. Vienas mylimiausių augalų – pušis, ilgaamžiškumo ir pastovumo simbolis. Labai populiarus medis – platanas. Jis labai gražiai komponuojamas ne tik istoriniuose soduose, bet ir modernių šiuolaikiškų pastatų aplinkoje, gatvėse. Istorinių sodų vandens telkiniuose sode daug nendrių, vilkdalgių, lotosų, vandens lelijų ir kt. (9 pav.).

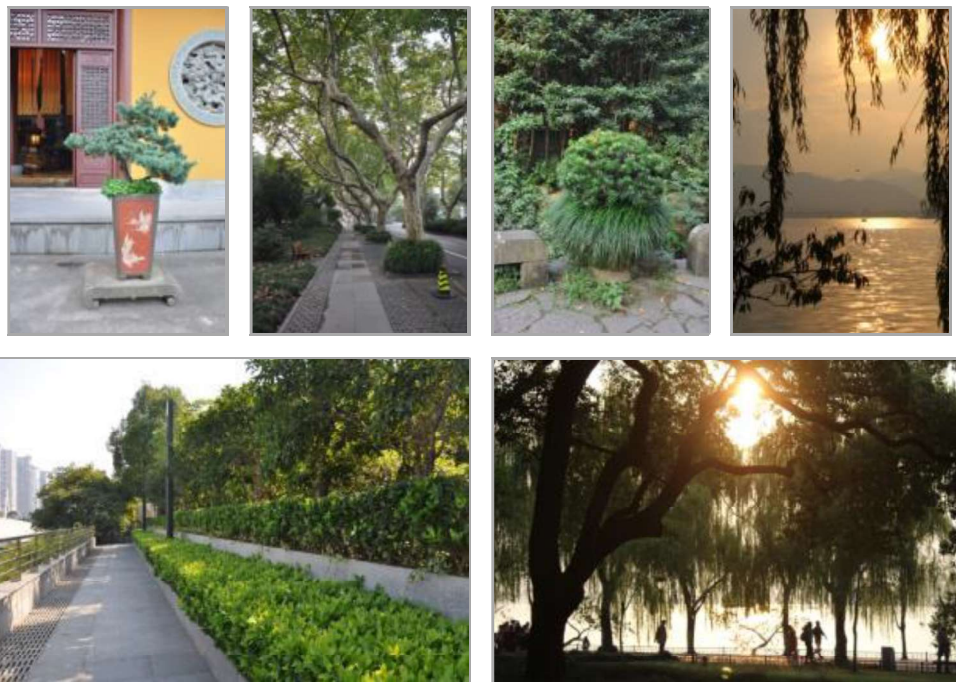
8 pav. Vandens telkinių pakrantės tvarkomos taikant įvairias priemones (P. Grecevičiaus nuotraukos)
 Fig. 8. Water bodies are managed through a variety of means (photo by P. Grecevičius)

9 pav. Kairėje: didysis kinų vandens kanalas, apsuptas želdinių.
 Viduryje ir dešinėje: vandens telkiniai pagyvinami „plaukiojančiais“ gėlynais (P. Grecevičiaus nuotraukos)
 Fig. 9. In the left: the Great Chinese Water Canal is surrounded by greenery.
 In the middle and right: water bodies are brightened by "flying" flowers (photo by P. Grecevičius)

Pagrindiniai Hangdžou kinų soduose ir parkuose sodinami medžiai: platanas, pušis, ginkmedis, japoniškas klevas, sakura, japoniškas ažuolas. Beje, literatūros šaltiniuose dažnai kinai tas pačias medžių rūšis vadina pridėdami žodį „kinietiškas“, pavyzdžiui, kinietiškas klevas. Ežero ir kitų vandens telkinių pakrantėse daugybė svyruoklinės formos gluosnių. Nusvirusios šakos ežero vaizdus padaro paslaptingesnius. Iš žydinčių medžių didžiausia pagarba visuomet atiduodama slyvoms ir sakuoms, iš krūminių augalų – kamelijai ir azalijai (Yisan, 2010).

Augalai priskiriami prie materialiujų elementų. Augalų reikšmė neabejotina kinų istorinės ir šiuolaikinio miesto erdvių rekreacinės aplinkos gyvybingumui užtikrinti. Kai kurie augalai labai padidina sodų ir parkų lankymo intensyvumą. Japoniškų klevų spalvos spalio–lapkričio mėnesiais turi įtakos turistinio metų sezono tradicijai kaip ir kituose regiono kraštuose. Ne mažiau reikšmingas ir pavasarinis sakurų žydėjimo metas, pritraukiantis daugybę lankytojų. Bet ypatingą išpūdį daro auksaspalviai ginkmedžiai. Ežero pakrantes pagyvina svyruokliniai gluosniai (10 pav.).

10 pav. Augalų formavimo menas. Sudaromas atraktyvių gamtos kompozicijų išpūdis (P. Grecevičiaus nuotraukos)
Fig. 10. Plant Art. An impression of attractive natural compositions is created (photo by P. Grecevičius)

Istorinio kinų sodo pastovumą pabrėžia ilgaamžių augalų rūšys. Augalai kruopščiai išdėstomi norint imituoti natūralią gamtą ir dedama daug pastangų, kad kompozicijų grožis būtų nuolat palaikomas. Platanai, sakuros, klevai komponuojami taip, kad suteiktų maksimaliai stiprų emocinį krūvį pavasarį, o priešingai, pušys, slyvos vyrauja sodų ir parkų peizažuose žiemos mėnesiais. Medžiai ir krūmai kruopščiai prižiūrimi. Pušų spygliai kasmet karpomi. Žiemos metu jautresni medžiai apsaugomi nuo šalčio savotiškais šiaudų antklodėmis ar dembliais sutvirtinamais specialiais kanapiniais raiščiais. Verta dėmesio kinų naudojama sodinukų stabilizavimo praktika. Atramos statomos iš trijų pusių ir tvirtai apkabina kamieną (11 pav.). Gerai prižiūrimose vejose prie takų ganėtinai daug gėlynų.

Augalija istorinio sodo erdvėse suteikia asmeninio fizinio ir dvasinio tobulėjimo galimybę (bendravimas su gamtos objektais, meditavimas ir t. t.). Tyrimo metu pastebėta daug įvairaus amžiaus žmonių atidžiai stebinčių gamtą. Kinams būdingas savo krašto gamtinio ir kultūrinio identiteto suvokimas neatsiejamas nuo tam tikrų augalų rūšių. Sodų tema labai svarbi meninėje kūryboje. Daugelyje kinų tradicinės skulptūros, tapybos, keramikos, juvelyrinės kūrinių galima išvelgti tobulus sodų kraštovaizdžius ar jų elementus. Pastatų interjeruose sukurtos išpūdingos kompozicijos augalų tema. Kai kurie augalai turi ypatingą simbolinę reikšmę. Pirmenybė atiduodama visžaliams medžiams ir krūmams. Vienas mylimiausių augalų – platanas su raiškia laja ir gausia lapija.

Kinų soduose ir parkuose yra daug įvairių rūšių gėlių. Sode niekas nepaliekama savieigai ir neįkomponuojama be tikslo. Kiekvienas augalas yra parenkamas pagal numatytus tradicinius estetinius principus, arba naudojamas paslėpti nepageidaujamus vaizdus. Vienu atveju augalai tarnauja kaip tam tikrų sodo funkcijų fonas, kitu – sukuriama vaizdinga scena, kaip peizažas ar atvirukas. Medžiai ir krūmai yra kruopščiai parenkami ir išdėstomi pagal jų spalvas atskirais metų sezonais. Kai kuriems augalams formuoti naudojamas topiarinio formavimo metodas, tačiau istorinių sodų erdvėse vengiama formuoti augalus suteikiant jiems nebūdingas kokių nors gyvių ar kitokias formas.

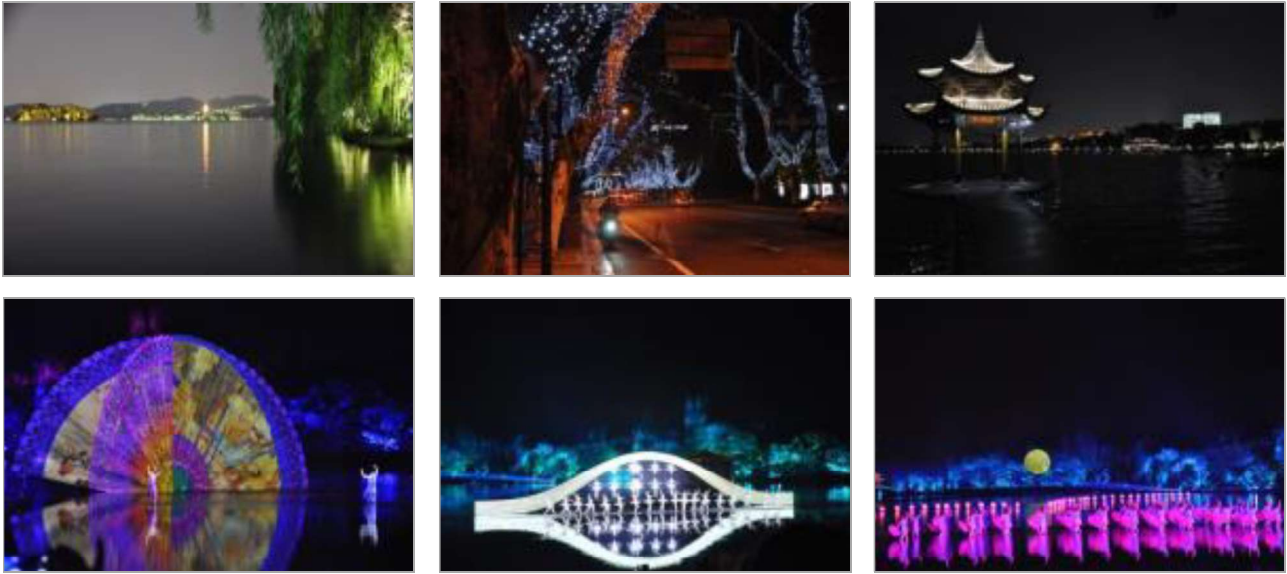

11 pav. Viršuje kairėje ir dešinėje: medžiai paramstomi siekiant juos kuo ilgiau išsaugoti. Viduryje: pasėjus žolę vejos padengiamos polietileno plėvele, apsaugančia nuo paukščių. Apačioje kairėje ir viduryje: nuostabūs rožynai, pasodinti naujame verslo rajone šalia originalaus teatro pastato. Dešinėje: Modernus tradicinių Hangdžou žalių erdvių traktavimas naujame gyvenamojo rajono projekte „Hangzhou Green City“ (P. Grecevičiaus nuotraukos)

Fig. 11. Above in the left and right: trees have "support" to keep them as long as possible. In the middle: when grass is applied, the lawn is covered with a polyethylene film protecting against birds. Below in the left and middle: wonderful rosaries are planted in the new business district next to the original theater building. On the right: modern treatment of traditional green spaces in Hangzhou in a new housing project in „Hangzhou green city“ (photo by P. Grecevičius)

Gėlės atidžiai parenkamos atsižvelgiant į jų žydėjimo laiką ar lapų faktūrą. Tai svarbu nedidelėse erdvėse. Formalūs gėlynai paprastai neformuojami istorinio sodo struktūroje, tai labiau būdinga modernioms šiuolaikinėms kinų kraštovaizdžių kompozicijoms. Kai kurie augalai yra parenkami pagal jų religinio simbolizmo reikšmę, pavyzdžiui, lotosas. Dažnai naudojama pušis, kuri simbolizuoja ilgaamžiškumą. Medžiai yra kruopščiai komponuojami sukuriant patrauklias scenas, paprastai neleidžiama jiems uždaryti svarbius vaizdus į sodą (Feng, 2007).

Istorinio sodo kūrėjas gali atskiras medžių dalis sulenkti ar kitaip formuoti, jei reikia suteikti šešėlį ar efektyvesnę atspindį vandenyje. Labai senos pušys saugomos paremiant mediniais „ramentais“ (8, 11 pav.). Parkų erdvėse įrengiami šviestuvai kūrybiškai pritaikant tradicinio dekoru elementus. Šventyklų ir vienuolynų soduose bei prie pagodų įrengti įvairiausių formų akmens žibintai. Hangdžou senamiestyje, istoriniuose soduose ir parkuose buvo statomos įvairaus pobūdžio skulptūros. Jomis būdavo perteikiami turtingos istorijos siužetai, pagerbiamos asmenybės ar įvykiai. Prie ežero pastatyta *Marco Polo* skulptūra (1 pav.). Skulptūros tradicija kūrybiškai tęsiama šiuolaikinėse miesto erdvėse. Originalios skulptūros yra neatsiejama kinų parkinio peizažo dalis. Stebina kūrybiškai suformuotų erdvių kaita judant pakrantėmis. Labai efektingai ežero pakrantės, medžiai, pastatai, miesto erdvės apšviečiamos tamsiuoju paros metu. Tai suteikia saugumo ir estetinio pasigėrėjimo jausmą. Augalų kompozicijų grožis tamsiu paros metu sustiprinamas dekoratyviniu apšvietimu, instaliacijomis (12 pav.). Tai suteikia galimybę lankytojams grožėtis sodų ir parkų vaizdais net ir žiemos mėnesiais.

12 pav. Išradingai įrengiamas apšvietimas nakties metu išryškinant svarbias ir charakteringas objektų formas. Ežero erdvės panaudojamos įspūdingiems šokio, šviesos ir muzikos renginiams (P. Grecevičiaus nuotraukos)

Fig. 12. *Intuitive night lighting, highlighting important and distinctive shapes of objects. The lake's space is used for spectacular dance, light and music events (photo by P. Grecevičius)*

Istorinio sodo ar parko kompozicijos komponavimo tradicija nuosekliai tęsiama moderniuose Hangdžou miesto rajonuose, šiuolaikiniuose kraštovaizdžio architektūros objektuose. Modernių verslo centro pastatų architektūra papildyta žaliosiomis augalų formomis. Modernus tradicinių Hangdžou žalių erdvių traktavimas originaliai perteiktas naujo gyvenamojo rajono projekte „Hangzhou Green City“ (11 pav.).

Išvados

1. Hangzhou sodų–parkų, išsidėsčiusių aplink *West Lake* ežerą, kompozicijai būdinga didelė stilistinė įvairovė, kurią lėmė urbanizavimo procesas, vykęs prieš 1–3 tūkstančius metų. Šalia ežero ir ežero akvatorijoje buvo statomi įvairių funkcinių paskirčių objektai: pagodos, rūmai, šventyklos, vilos ir kt. Pažymėtina labai svarbi kultūrinio kraštovaizdžio vertybė – įvairaus pobūdžio erdvių derinys, t. y. gausu įspūdingų panoramų, didelių erdvių ir mažų jaukių erdvių. Jose yra platus veiklų pasirinkimo spektras. Ežero vaizdai liudija apie senųjų kinų kultūrų gebėjimus kūrybiškai išnaudoti ne tik pakrantes, bet ir visą ežero akvatoriją, turint tikslą sukurti nuostabius vaizdus, perspektyvas, panoramas ir nepakartojamus siluetus. Stebina kūrybiškai suformuotų erdvių kaita, atsiskleidžianti judant pakrantėmis. Labai efektingai ežero pakrantės, medžiai, pastatai, miesto erdvės apšviečiamos tamsiuoju paros metu. Tai suteikia saugumo ir estetinio pasigėrėjimo jausmą.
2. Rytiniame ežero krante esančių parkų erdvių kompozicija patvirtina hipotezę, kad anglų vadinamojo „angliškujų sodų“ planavimo stiliaus idėja pasiskolinta iš kinų. Didelėje mažų vandens telkinių gausoje taip pat galima aptikti tvenkinių krantinių sprendimą, kuris dera su E. F. Andre projektuotų Palangos ir kitų parkų sprendimais. Tai liudija apie kultūrinius mainus pasaulyje, vykusius nuo seniausių laikų. Neatmestina versija, kad į Europą kinų sodų ir parkų kūrimo patirtis pirmiausiai pradėjo plisti dėka italų keliautojo *Marco Polo* tryliktojo amžiaus pabaigoje aprašiusio savo keliones į Kiniją, taip pat ir į Hangdžou miestą, kuris jį sužavėjo.
3. Pietinėje ežero dalyje įrengtas taisyklingos stačiakampės formos aukštomis granito blokų mūro krantinėmis tvenkinys su taisyklingos formos salele centre. Tokia tvenkinio forma retai

aptinkama istoriniuose kinų soduose. Bet pažymėtina tai, kad tokią tvenkinių formavimo kompoziciją vėliau labai dažnai kurdami parkus naudoja korėjiečiai.

4. Istoriniams kinų sodams formuoti buvo naudojami vietiniai augalai. Ši tradicija tęsiama ir formuojant šiuolaikinius modernius milijoninio miesto parkus, kuriuose svetimšalių augalų praktiškai labai mažai. Seni medžiai saugomi, o sergantys gydomi. Brandūs medžiai inventorizuoti. Augalų rūšys parenkamos ir komponuojamos taip, kad vaizdas visais metų laikais būtų estetiškai tobulas ir įdomus lankytojui. Stengiamasi išsaugoti natūralią medžių lajų formą. Topiarinio meno priemonės naudojamos retai, lajų formavimas vykdomas nuolat, siekiant sudaryti kuo natūralesnę vaizdą.
5. Pastaruoju metu Hangdžou mieste labai didelės investicijos skiriamos ekologijai. Atgaivintas Didysis kinų vandens kanalas, kurio pradžia yra Hangdžou mieste. Miesto viešasis transportas varomas elektros energija. Įkurtas ekologinis parkas. Išsaugoti ir toliau puoselėjami istoriniai želdynai, o naujuose miesto rajonuose kūrybiškai naudojama senoji sodų kūrimo tradicija. Šios ir kitos priemonės daro švaraus, gyvybingo miesto įspūdį, kurio svarbios dalys yra išsaugoti ir puikiai prižiūrėti istoriniai sodai ir parkai.

Literatūra

1. Balkevičius, J. (2011). *Sodų meno stilių raida*. Vilnius: VDA leidykla.
2. *Classical Chinese Garden*. (1982). Hong Kong.
3. Clunas, C. (1996). *Fruitful sites: Garden culture in Ming dynasty China*. Durham: Duke University Press.
4. Feng, Ch. (2007). *The Classical Gardens of Suzhou*. Beijing: New World Press.
5. Grecevičius, P. ir Abromas J. (2015). Aspects of continuity of historic Japanese traditions in Lithuanian landscape design. *Congress proceedings. 52-th World Congress of the International Federation of Landscape Architecture "History of the Future", Saint- Petersburg, 519–526*.
6. Hunt, J. D. (2000). *Greater Perfections: The Practice of Garden Theory*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
7. Yisan, R. (2010). *Classical Private Gardens in the Yangtze River Delta*. Nanjing China: Yilin Press.
8. Jung, I. H. (2010). *A Study on the Improvement Program for the Tradition of Korean Garden in the Foreign Cities. Master Thesis*. University of Seoul.
9. Katsuhiko, M. and Wright, T. (2014). *Samadhi on Zen Gardens. Dynamism and Tranquility*. Japan: Suiko books.
10. Keswick, M. (2003). *The Chinese garden: history, art, and architecture (3rd ed.)*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
11. Kwon, J. W., Park, E. Y., Hong, K. P. & Hwang, M. H. (2013). Suggestion on the types of the distribution of gardens for the overseas establishment of traditional Korean gardens – Oriented the garden which is applicable to the open space. *Journal of Korea Institute of Traditional Landscape Architecture, 31(3)*, 106–113.
12. Mitsumura, S. S., Yamamoto, K., Wright, T., Asano, Y. & Takagi, M. (1989). *Invitation to Kyoto Gardens*. Kyoto: Mitsumura Suiko Shoin.
13. Park, E. Y., Yoon, S. J., Hong, K. P. & Hwang, M. H. (2013). Current state of the development of traditional Korean gardens, and problems aspects, in overseas countries. *Journal of Korea Institute of Traditional Landscape Architecture 31(3)*, 75–62.
14. Sirén, O. (1949). *Gardens of China*. New York, NY: Ronald Press.
15. Sirén, O. (1950). *China and Gardens of Europe of the Eighteenth Century*. Ronald Press Co.
16. Xueqin, C. (1974). *The Story of the Stone, Vol. 1: The Golden Days*. trans. David Hawkes and J. Minford. Harmondsworth.
17. Zhaozhen, M. (2011). *Theory and Method of Chinese Garden Art*. Beijing Forestry University.

Hangzhou Historical Gardens–Parks Composition Features

(Received in January, 2018; Accepted in April, 2018; Available Online from 8th of May, 2018)

Summary

Historical gardens and parks are just one of the most important manifestations of the aesthetics, philosophy and lifestyle of subtle cultures in the Eastern cultures. In the Chinese concept, the function of a garden is simple – to improve the quality of life, to help balance the spiritual and material life, to experience harmony. On October 19,

2017 – November 4, 2017, the author of this study, Petras Grecevičius, did his internship in China's Hangzhou and Shanghai cities. During the internship, studies on historic classic gardens and other landscape architectural objects were performed, the space structure, plant composition features, plant relationship with building architecture, objects of small architecture were analyzed. We were looking for links with Korean and Japanese historic gardens – parks, and also looked for the origins of the composition of angelic parks.

The study was carried out at different times of the day: early in the morning, in the afternoon and in the evening. There have been analyzed spaces lighting in the evening and at night, studied the plant composition, visitor behavior. The aim was to identify the peculiarities of the compositions created by the authors of gardens and parks and the causes of long-term viability. This article presents the study of visitors' activity in historic gardens, trends in their current management, peculiarities of plant compositions, and the continuity of rich historical experience in contemporary urban space compositions. The main focus was paid to the planned structure and spatial analysis, gardens and parks in the visual and functional ties with urbanized areas and the lake area. In this article, summaries are presented which may be useful not only for oriental garden designers in the Baltic region but also for designing various landscape objects in Lithuanian farmsteads or urban spaces.